

Absolutní neplatnost právního úkonu

Stanovení absolutní neplatnosti určitého právního úkonu a vědomosti o ní je jednak věcí poznání a jednak věcí hodnocení; je otázkou především právní kvalifikace právního úkonu, která je výsledkem poznání a hodnocení příčiny neplatnosti a její subsumpce pod určitou právní normu. K takové kvalifikaci je v konečném důsledku způsobilý pouze soud, který rozhoduje o právech a povinnostech účastníků občanskoprávních, resp. obchodněprávních vztahů.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Odo 870/2003, ze dne 24.2.2004)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce V. R., zastoupeného, advokátem, proti žalovaným 1) Ing. P. A., 2) F., a.s., 3) S. a.s., o vydání věcí, vedené u Okresního soudu v Táboře pod sp. zn. 7 C 105/96, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. dubna 2002, č.j. 15 Co 202/2002-389, tak, že rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. dubna 2002, č.j. 15 Co 202/2002-389, a rozsudek Okresního soudu v Táboře ze dne ze dne 30. ledna 2002, č.j. 7 C 105/96-366, se zrušují a věc se vrací soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Krajský soud v Českých Budějovicích ve výroku označeným rozsudkem potvrdil v pořadí druhý rozsudek ze dne 30. ledna 2002, č.j. 7 C 105/96-366, kterým Okresní soud v Táboře zamítl žalobu na vydání věcí blíže specifikovaných ve výroku rozhodnutí druhou žalovanou a třetí žalovanou žalobci a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok I.). Odvolací soud dále rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II.).

Podle obsahu spisu se žalobce domáhal po žalovaných vydání věcí, které prodal kupní smlouvou ze dne 14. února 1996 (dále též jen „kupní smlouva“) prvnímu žalovanému, který takto nabyté věci následně prodal druhé žalované, jež jednu z nich přenechala do držení třetí žalované. Svůj žalobní návrh odůvodnil tím, že zůstal vlastníkem takto prodaných věcí pro neplatnost kupní smlouvy podle § 38 odst. 2 občanského zákoníku (dále též jen „obč. zák.“), neboť se v době jejího uzavření nacházel v nepříznivém zdravotním stavu a trpěl duševním onemocněním. Vzhledem k tomu, že první žalovaný a druhá žalovaná věděli, v jakém zdravotním stavu žalobce byla kupní smlouva uzavřena, nemohli následně jednat v dobré víře podle § 446 obchodního zákoníku (dále též jen „obch. zák.“).

Odvolací soud v usnesení ze dne 29. června 2001, č.j. 15 Co 208/2001-306, kterým v pořadí první rozsudek soudu prvního stupně ze dne 17. ledna 2001, č.j. 7 C 105/96-259, ve vyhovujícím výroku ve věci samé zrušil, pokládal za správný závěr soudu prvního stupně o neplatnosti kupní smlouvy podle § 38 odst. 2 obč. zák. proto, že ji žalobce uzavřel ve stavu duševní choroby, jež ho činila k takovému právnímu úkonu neschopným. Jiný názor však již měl na aplikaci ustanovení § 446 obch. zák. Podle odvolacího soudu totiž není v posuzované věci podstatné, zda druhá žalovaná věděla o tom, že žalobce trpí duševní poruchou, nýbrž to, zda věděla, že v důsledku této duševní choroby byla kupní smlouva mezi ním a prvním žalovaným neplatná a že se tedy první žalovaný vlastníkem věcí, jichž se týkala, nestal. Jde zde tedy o posouzení intenzity choroby žalobce v době uzavření kupní smlouvy, což je, jak patrně z průběhu znaleckého dokazování, složité i pro fundované odborníky. Skutečnost, že druhá žalovaná věděla o duševní chorobě žalobce, tedy sama o sobě nestačí pro závěr, že se v posuzovaném případě ustanovení § 446 obch. zák. neuplatní. Odvolací soud rovněž konstatoval, že důkazní břemeno o vědomosti druhé žalované o tom, že první žalovaný není vlastníkem prodávaných věcí, má jednoznačně žalobce, takže jakékoli pochybnosti v tomto směru jdou k jeho tíži.

Soud prvního stupně, jsa vázán shora uvedeným právním názorem odvolacího soudu, tak zaměřil svou pozornost v dalším řízení na otázku, nakolik na posuzovaný případ dopadá ustanovení § 446 obch. zák. (ve znění účinném do jeho novely provedené zákonem č. [370/2000](#) Sb.), tedy zda druhá žalovaná v době, kdy kupovala věci od prvního

žalovaného, věděla, že první žalovaný v důsledku neplatnosti kupní smlouvy není jejich vlastníkem. V odůvodnění rozsudku uvedl, že provedenými důkazy nebylo jednoznačně prokázáno, že by druhé žalované bylo známo, že je kupní smlouva uzavřená mezi žalobcem a prvním žalovaným v důsledku duševní poruchy žalobce absolutně neplatná a první žalovaný se vlastníkem věcí stát nikdy nemohl. Proto žalobu zamítl, a to nejen proti druhé žalované, ale i proti třetí žalované, držící předmětnou věc se souhlasem druhé žalované, tedy oprávněně.

Odvolací soud se se skutkovými zjištěními i s právním posouzením věci soudu prvního stupně, který jeho závazné pokyny dodržel a dokazování v potřebném rozsahu doplnil, ztotožnil a na odůvodnění jeho rozsudku pro jeho přesvědčivost odkázal. Shodně se soudem prvního stupně pohlížel i na novelizaci ustanovení § 446 obch. zák. (provedenou zákonem č. 370/2000 Sb.) jako na argument pro užší výklad původního zákonného textu. V odůvodnění svého rozsudku dále uvedl, že toto ustanovení nelze vykládat tak, jak činí žalobce ve svém odvolání a to v tom směru, že by vědomost statutárních orgánů druhé žalované o duševní chorobě žalobce znamenala sama o sobě vědomost o neplatnosti kupní smlouvy, uzavřené mezi žalobcem a prvním žalovaným, když i pro odborníka psychiatra bylo obtížné zvážit, zda v době uzavření smlouvy byla choroba tak intenzivní, že činila žalobce neschopným k právním úkonům. Podle odvolacího soudu ani personální propojení mezi prvním žalovaným a druhou žalovanou nemůže z hlediska ustanovení § 265 obch. zák. vyloučit důsledek ustanovení § 446 obch. zák., tedy to, že druhá žalovaná nabyla vlastnické právo přesto, že se první žalovaný nestal vlastníkem převáděných věcí. Proto domáhal-li se žalobce vindikační žalobou ochrany svého vlastnického práva, chybí na jeho straně aktivní legitimace a zamítnutí žaloby soudem prvního stupně označil za věcně správné rozhodnutí

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost opřel o ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“) a důvodnost o ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., jehož prostřednictvím odvolacímu soudu vytkl nesprávné právní posouzení věci. Za právní otázku ve smyslu ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř., která je v napadeném rozhodnutí řešena, označil aplikaci ustanovení § 446 obch. zák., na jehož nesprávný výklad v posuzované věci poukázal. Dle názoru dovolatele nelze vyložit toto ustanovení zúženě tak, že o neplatnosti kupní smlouvy musí kupující vědět, nýbrž postačí, jsou-li kupujícímu známy skutkové předpoklady neplatnosti právního úkonu. Dále v dovolání namítl, že aplikace tohoto ustanovení je v tomto případě vyloučena, jelikož první žalovaný a druhá žalovaná zneužili situace žalobce a jejich jednání bylo v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku (§ 265 obch. zák.). Proto navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu, popřípadě i rozsudek soudu prvního stupně zrušil a aby vrátil věc příslušnému soudu k dalšímu řízení.

Podle vyjádření druhé žalované k dovolání napadené rozhodnutí za zásadně právně významné považovat nelze, a proto navrhla, aby ho dovolací soud pro jeho nepřípustnost odmítl. Pro případ jeho věcného projednání pak poukázala zejména na uzavření kupní smlouvy mezi ní a prvním žalovaným jakožto obchodního závazkového vztahu v dobré víře a namítl, že mezi nimi o spekulativní převod majetku, ani o kolizi s ustanovením § 265 obch. zák. nešlo. Odvolávajíc se na příslušný znalecký posudek dále poukázala na to, že žalobce byl v inkriminované době schopen posoudit následky svého jednání a toto jednání ovládnout, o čemž podle ní svědčí i jeho určitá opatření v podnikatelské činnosti již v průběhu hospitalizace, která dále konkretizovala. Druhá žalovaná se s právním posouzením věci odvolacím soudem, který dle jejího názoru ve výkladu ustanovení § 446 obch. zák. nepochybil, ztotožnila.

Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 30. ledna 2003, č.j. 32 Odo 632/2002-408, dovolání žalobce zamítl. Jak uvedl v jeho odůvodnění, šlo v projednávaném případě o posouzení nabytí vlastnického práva od nevlastníka na základě kupní smlouvy uzavřené podle ustanovení § 409 a násl. obch. zák. Vycházejí z ustanovení § 446 obch. zák. ve znění účinném do novely provedené zákonem č. 370/2000 Sb. se ztotožnil s výkladem odvolacího soudu, že pouhá vědomost prvního žalovaného o duševní chorobě žalobce nemůže vést k závěru, že druhá žalovaná při uzavírání kupní smlouvy mezi ní a prvním žalovaným věděla, že převodce (první žalovaný) vlastníkem věci není. Tomuto výkladu svědčí podle dovolacího soudu i jazykový a historický výklad předmětného ustanovení. Rovněž dodal, že za situace, kdy žalobce v řízení před soudy obou stupňů neprokázal zneužití jeho nepříznivého zdravotního stavu některým ze žalovaných, není aplikace ustanovení § 265 obch. zák. v projednávaném případě rovněž namístě. Dovolací soud také přisvědčil odvolacímu soudu v jeho názorech, že pouhá vědomost statutárních orgánů druhé žalované o chorobě žalobce nemůže znamenat sama o sobě vědomost o neplatnosti kupní smlouvy a že rovněž ani personální propojení mezi prvním žalovaným a druhou žalovanou nemůže z hlediska ustanovení § 265 obch. zák. vyloučit důsledek ustanovení § 446 obch. zák., tj. že druhá žalovaná nabyla vlastnické právo přesto, že se první žalovaný nestal vlastníkem převáděných věcí.

Na základě ústavní stížnosti žalobce Ústavní soud nálezem ze dne 26. srpna 2003, sp. zn. I. ÚS 437/02, zrušil rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2003, č.j. 32 Odo 632/2002-408, pro rozpor s článkem 36 odst. 1 a s článkem 4 odst. 4 ve spojení s článkem 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v souladu se zásadou minimalizace zásahu Ústavního soudu do pravomoci jiných orgánů odmítl návrh žalobce na zrušení rozsudků

soudů nižších stupňů citovaných ve výroku tohoto rozhodnutí.

Podle Ústavního soudu se obecné soudy dopustily právního pochybení nesprávným výkladem ustanovení § 446 obch. zák., který nedostatečně zohlednil působení ústavněprávních norem citovaných ve výroku jeho rozhodnutí.

Protože ustanovení § 446 obch. zák. významným způsobem zasahuje do ústavně zaručeného práva vlastnit majetek a upřednostňuje před ním dobrou víru a jistotu účastníků obchodněprávních vztahů, lze ho podle Ústavního soudu aplikovat jen za přísného respektování článku 4 odst. 4 Listiny, podle něhož musí být při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro jaké byla stanovena. Jinak řečeno, koncepci upřednostňování dobré víry nabyvatele před ochranou vlastnického práva je třeba současně interpretovat tak, aby byla šetřena podstata a smysl vlastnického práva původního vlastníka a jeho ochrany podle článku 11 Listiny.

Podle Ústavního soudu však obecné soudy jimi přijatým výkladem, že v daném případě by bylo třeba k vyvrácení právní domněnky uvedené v § 446 obch. zák. prokázat vědomost druhé žalované o neplatnosti kupní smlouvy uzavřené mezi žalobcem a prvním žalovaným, shora uvedené ústavněprávní normy nedodržely. Pochybení se dopustily v hodnocení skutečnosti týkající se vazby mezi prokázanou duševní poruchou žalobce, která jej činila nezpůsobilým k uzavření kupní smlouvy, neplatnosti této smlouvy a následků pro způsobilost druhého žalované nabýt vlastnické právo k zcizeným věcem. Pokud totiž dovodily, že kupní smlouvu ze dne 14. února 1996 uzavřel žalobce v duševní poruše, která jej činila k takovému právnímu úkonu neschopným, a jde tedy o absolutně neplatný právní úkon ve smyslu § 38 odst. 2 obč. zák., měly tento závěr promítnout také do hodnocení způsobilosti druhé žalované nabýt následnou kupní smlouvou vlastnické právo k předmětným věcem. Výklad ustanovení § 446 obch. zák., podle něhož by musel žalobce prokázat nejen vědomost osoby jednající jménem druhé žalované o jeho duševní poruše, nýbrž i její vědomost o intenzitě této poruchy a o neplatnosti kupní smlouvy uzavřené mezi žalobcem a prvním žalovaným, v daném případě nedostatečně zohledňuje působení článku 4 odst. 4 ve spojení s článkem 11 Listiny.

Ústavní soud dále konstatoval, že stanovení absolutní neplatnosti určitého právního úkonu a vědomosti o ní je jednak věcí poznání a jednak věcí hodnocení; je otázkou především právní kvalifikace právního úkonu, která je výsledkem poznání a hodnocení příčiny neplatnosti (v daném případě intenzity a charakteru duševní poruchy žalobce) a její subsumpce pod určitou právní normu. K takové kvalifikaci je však v konečném důsledku způsobilý pouze soud, který rozhoduje o právech a povinnostech účastníků občanskoprávních, resp. obchodněprávních vztahů. Dovedeno ad absurdum, výklad přijatý obecnými soudy by podle Ústavního soudu znamenal, že vědomost o tom, že prodávající není vlastníkem, by měl pouze erudovaný psychiatr a právník v jedné osobě, a to ještě jenom osoba, která by ex post posuzovala platnost předchozí kupní smlouvy. Takovým výkladem obecné soudy přenesly na žalobce důkazní břemeno ohledně vyvrácení dobré víry kupujícího (druhé žalované), kterou nelze v takovém rozsahu vůbec prokázat, čímž absolutizovaly přednost dobré víry nabyvatele (druhé žalované) před ochranou vlastnického práva žalobce. Tímto výkladem podle Ústavního soudu obecné soudy nepřípustně rozšířily zákonné meze vlastnického práva jakožto jednoho ze základních práv a ochrany vlastnického práva, čímž popřely podstatu tohoto práva (článek 4 odst. 4 Listiny) a rovněž porušily právo žalobce na spravedlivý proces garantované článkem 36 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud dále reagoval i na formulaci ustanovení § 446 obch. zák. ve znění novely provedené zákonem č. [370/2000](#) Sb., kdy došlo ke zúžení zákonné meze ochrany vlastnického práva výslovným zpřísněním požadavků na existenci dobré víry kupujícího a ke které podle Ústavního soudu vedla zákonodárce úvaha zohlednit působení shora uvedených ústavněprávních norem. Zdůraznil, že ustanovení § 446 obch. zák. ve znění před uvedenou novelou je však třeba v konkrétním případě vždy vykládat ve světle působení základních práv a svobod jednotlivce garantovaných ústavním pořádkem České republiky.

Nejvyšší soud proto přistoupil k novému projednání dovolání žalobce. Rozhodnutí Ústavního soudu jsou podle ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) závazná pro všechny orgány i osoby, s tím, že za situace, kdy je Ústavní soud nejvyšším orgánem ochrany ústavnosti (srov. hlava čtvrtá, čl. 83 a čl. 87 Ústavy), jsou obecné soudy (a tedy i dovolací soud) per analogiam vázány právním názorem Ústavního soudu dle ustanovení § 226 o. s. ř. (srov. náleží Ústavního soudu ze dne 14. února 1996, sp. zn. II. ÚS 156/95, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek č. 5, pod č. 9, str. 63).

Jelikož řízení u soudu prvního stupně bylo dokončeno (a rozhodnutí soudů obou stupňů vydána) po 1. lednu 2001, uplatní se pro dovolací řízení – v souladu s body 1., 15. a 17., hlavy I, části dvanácté, zákona č. [30/2000](#) Sb., kterým se mění zákon č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony - občanský soudní řád ve znění účinném od 1. ledna 2001.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř., jelikož dovoláním napadeným rozsudkem byl potvrzen rozsudek, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil, a je i důvodné.

Podle ustanovení § 242 odst. 3 o. s. ř. lze rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumat jen z důvodů uplatněných v dovolání, přičemž vzhledem k přípustnosti podané dovolání je dovolací soud povinen přihlídnout též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny. Tyto vady dovolatel nenamítal a z obsahu spisu se ani nepodávají.

Nejvyšší soud se proto zabýval správností právního posouzení věci zpochybňovaného dovolatelem a dovolacímu přezkumu tak podrobil právní závěr odvolacího soudu, že k vyvrácení dobré víry druhé žalované by v posuzovaném případě bylo nutné prokázat její vědomost o neplatnosti kupní smlouvy uzavřené mezi žalobcem a prvním žalovaným.

Právní posouzení je nesprávné, jestliže soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Nesprávné právní posouzení věci je způsobitelným dovolacím důvodem jen tehdy, jestliže právě na něm napadené rozhodnutí spočívalo, jinými slovy bylo-li rozhodující pro výrok rozhodnutí odvolacího soudu.

Odvolací soud dospěl k uvedenému závěru na základě výkladu ustanovení § 446 obch. zák. ve znění účinném do novely provedené zákonem č. 370/2000 Sb., podle něhož kupující nabývá vlastnické právo i v případě, kdy prodávající není vlastníkem prodávaného zboží, ledaže v době, kdy kupující měl vlastnické právo nabýt, věděl, že prodávající není vlastníkem a že není ani oprávněn zbožím nakládat za účelem jeho prodeje.

Jak je uvedeno v nálezu Ústavního soudu, dopustil se odvolací soud (a shodně i soud prvního stupně a dovolací soud) při aplikaci ustanovení § 446 obch. zák. právního pochybení. Provedeným výkladem absolutizoval přednost dobré víry kupující (druhé žalované) před ochranou vlastnického práva původního vlastníka (žalobce) a nešetřil podstatu a smysl vlastnického práva původního vlastníka a jeho ochrany, čímž porušil ústavněprávní normy (zejména článek 4 odst. 4 Listiny ve spojení s článkem 11 odst. 1 Listiny), jejichž působení nedostatečně zohlednil. Tím v konečném důsledku porušil i právo žalobce na spravedlivý proces (článek 36 odst. 1 Ústavy).

Lze tak uzavřít, že napadený rozsudek spočívá na nesprávném právním posouzení věci a že dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. byl dovolatelem uplatněn právem.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadený rozsudek odvolacího soudu podle ustanovení § 243b odst. 2 věty za středníkem, odst. 3 a odst. 5 o. s. ř. zrušil. Jelikož důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i je a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nepřiměřená délka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výše výživného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výživné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Započtení pohledávek \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Ušlý zisk](#)
- [Škoda vzniklá provozní činností](#)
- [Styk dítěte s osobou společensky blízkou](#)
- [Spotřebitel](#)

- [Náležité odůvodnění jako procesní záruka \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odměna advokáta \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Poučení účastníka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)